

Daiva Pagojienė – humanitarinių mokslų daktarė, Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto Filologijos katedros lektorė; Klaipėdos valstybinės kolegijos Verslo fakulteto Pedagogikos katedros docentė

Moksliniai interesai: sociolingvistika, taikomoji kalbotyra, stilistika

El. paštas: daiva.pagojiene@gmail.com

Daiva Pagojienė – PhD, lecturer in the Department of Philology, Faculty of Social Sciences and Humanities, Klaipėda University; associate professor in the Department of Education, Faculty of Business, Klaipėda State University

Research interests: sociolinguistics, applied linguistics, stylistics

E-mail: daiva.pagojiene@gmail.com

Vaida Drukteinytė – humanitarinių mokslų daktarė, Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto Filologijos katedros docentė

Moksliniai interesai: taikomoji kalbotyra, sociolingvistika, sintaksė, semantika, metafora, retorika

El. paštas: vaida.drukteinyte@ku.lt

Vaida Drukteinytė – PhD in humanities, associate professor in the Department of Philology, Faculty of Social Sciences and Humanities, Klaipėda University

Research interests: applied linguistics, sociolinguistics, syntax, semantics, metaphor, rhetoric

E-mail: vaida.drukteinyte@ku.lt

Daiva Pagojienė

Klaipėdos universitetas, Klaipėdos valstybinė kolegija

Vaida Drukteinytė

Klaipėdos universitetas

STILISTIKOS DIDAKTIKOS AKTUALIJOS MOKANT(IS) LIETUVIŲ KALBOS KAIP NEGIMTOSIOS

Anotacija

Straipsnyje aptariamos lietuvių kalbos kaip negimtosios stiliaus mokymo(si) problemos. Tyrimo tikslas – taikant kokybinius metodus, išanalizuoti lietuvių kaip negimtosios kalbos stiliaus mokymo(si) nuostatas *Bendruosiuose užsienio kalbos mokymo(si) ir vertinimo metmenyse* bei lietuvių kaip svetimosios kalbos mokymo(si) turinio apraše *Aukštuma* ir palyginti su publikuota suaugu-

siesiems skirta mokomąja medžiaga. Atlikus tyrimą nustatyta, kad, pagal šias nuostatas, kalbos stilistinės diferenciacijos turėtų būti mokoma(si) nuo B2 lygio, tačiau šiai sričiai mokomojoje medžiagoje dėmesio skiriama labai mažai. Tik viename iš nagrinėtų mokomųjų šaltinių pateikiama šiek tiek daugiau žodžių, besiskiriančių stilistiniais atspalviais, tačiau užduotys formuluojamos ne visur atkreipiant dėmesį į žodžių ir pastoviųjų žodžių junginių stilistinę reikšmę.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: stilis, didaktika, lietuvių kaip negimtosios kalbos mokymas, registras, funkcinis stilius.

Abstract

The article focuses on issues of teaching/learning types of style in Lithuanian as a non-native language. The aim of the study is to analyse the provisions of the 'Common Framework of Reference for the Teaching and Assessment of Foreign Languages' and the content of the Aukštuma descriptor of teaching/learning Lithuanian as a foreign language through the use of qualitative methods, and to compare them with the published teaching material for adults. The study proved that, in accordance with these provisions, stylistic differentiations of language should be taught from Level B2 onwards, but very little attention is paid to this area in teaching material. Only one of the teaching resources examined provides a slightly higher number of words with stylistic differences; however, the tasks are not always formulated paying attention to the stylistic meaning of words and collocations.

KEY WORDS: didactics of style, teaching Lithuanian as a non-native language, register, functional style.

DOI: <https://dx.doi.org/10.15181/rh.v31i0.2580>

Įvadas

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, vėliau į Lietuvą ėmus plūsti ukrainiečių pabėgėliams, itin padaugėjo užsieniečių, norinčių išmolti lietuvių kalbą aukščiausiuoju kalbos mokėjimo lygiu ir taip sėkmingiau integruotis į Lietuvos darbo rinką. Tačiau kitakalbiamis, norintiems tapti visaverčiais kalbos vartotojais ir mokėti ne tik šnekamąją, bet ir dalykinę kalbą, kyla stilistinės kalbos diferenciacijos problema. Rasuolė Vladarskienė yra rašiusi, kad jeigu mus pakalbina gatvėje gražiai lietuviškai kalbantis užsienietis, mes iš karto pastebime, kad jis kalba taisyklingai, bet vartoja rašomosios kalbos ypatybes, nes dar nemoka kalbos tiek, kad jaustų registrų skirtumus (Vladarskienė 2000, 138). Pasitaiko ir priešingų situacijų: stengdamasis kalbėti lietuviškai užsienietis vartoja posakius, kuriuos yra išmokęs iš populiarių lietuviškų dainų ar iš savo socialinės grupės narių, tačiau nejaučia stilistinių ir emocinių posakių skirtumų. Pavyzdžiui, vienoje iš Lietuvos nacionalinės televizijos transliuojamų laidų visų gerai pažįstamas maisto gaminimo ekspertas italas Luka klausė Lietuvoje gyvenančios vietnamietės, kaip ji išmoko kalbėti lietuviškai. Pašnekovė atsakė: *Lietuvių pamoka buvo. Skaitau kažką, ir visi pradėjo žvengti*. Luka toliau jos klausė: *O tai ką darydavot – žvengdavot kartu?*

Norint tapti geru kalbos vartotoju, lanksčiai ir veiksmingai vartojančiu negimtają kalbą asmeniniais, visuomeniniais, akademiniais ir profesiniais tikslais,

gebančiu kurti aiškų, tikslų, gerai sukomponuotą tekstą sudėtingomis temomis, laikantis stiliaus ir formos reikalavimų, būtina išmanyti ir žodžių vartojimo bei tekstų komponavimo skirtingose srityse ir situacijose ypatumus¹. Tai, kad skirtingos kalbos atmainos pasižymi nevienoda leksine ir gramatine sandara, rodo pastaruosius du dešimtmečius atliekami lietuvių kalbos funkcinių stilių ir sakinės kalbos registrų kiekybinės analizės rezultatai.

Lietuvių kalbos kaip negimtosios mokymas dar neturi tokių ilgaamžių tradicijų, kokias turi anglų, prancūzų, vokiečių ir ispanų kalbos. Pavienių šios srities tyrimų pasirodė tik pastaraisiais dešimtmečiais. Jie yra orientuoti į sociokultūrinio konteksto svarbą, mokant lietuvių kalbos kaip svetimšios (Buivydienė, Žukienė 2006), komunikacinės metodikos taikymą kalbos mokymo procese (Buivydienė, Žukienė 2007), naujo antrosios kalbos įsisavinimo proceso tyrimo metodo pristatymą (Ramonaitė 2015a), veiksmažodžio formų perpratimo procesą (Ramonaitė 2015b); pateikiama lietuvių kalbos kaip negimtosios mokymo Lietuvoje 1990–2020 m. apžvalga (Derukaitė 2020).

Lietuvių kaip gimtosios kalbos stilistikos didaktika yra plėtojama nuo XX a. 7-ojo dešimtmečio: buvo rengiamos stilistikos dėstymo programos, rašomi straipsniai stilistikos mokymo metodikos klausimais, leidžiami metodiniai nurodymai mokytojams ir t. t. (žr. Knabikaitė 2006, 175–190). Analizuojant stiliaus mokymo(si) procesą, skirtą gimtakai biamis vartotojams, paprastai yra vartojamas *stiliaus ugdymo*² terminas. Ir tai visiškai suprantama, nes gimtakai biai vartotojai daugiau ar mažiau kalbą moka, todėl jos mokymo procese yra ugdomi gebėjimai pasirinkti tinkamas raiškos priemones atsižvelgiant į komunikacinę situaciją. Pavadinanti *stiliaus ugdymu* mokymo procesą, skirtą negimtakai biamis kalbos vartotojams, būtų galima tik iš dalies. Taip yra todėl, kad mokantis svetimšios kalbos reikia išmokti ne tik denotacinių, bet ir konotacinių žodžių ar žodžių junginių reikšmių (plg. *juoktis* ir *žvengti* stilistinių ir emocinių atspalvių skirtumai). Kita vertus, mokiniam būdinga mažiau ar daugiau išugdyta gimtosios kalbos stiliaus pajauta, todėl jie suvokia, kad ne visos kalbinės priemonės gali būti verčiamos iš vienos kalbos į kitą be semantinių, emocinių ar stilistinių skirtumų. Dėl šių priežasčių, aptariant lietuvių kalbos kaip negimtosios mokymą, tik gana sąlygiškai būtų galima vartoti terminą *stiliaus ugdymas*. Siekiant tikslumo, šiame straipsnyje vartojamas *stiliaus mokymo(si)* terminas.

Tyrimų, skirtų lietuvių kaip negimtosios kalbos stilistikos didaktikai, glaudžiai susijusiai su kalbos vartojimo ir bendravimo normomis skirtingose komunikacinėse situacijose, ima tik rasti. J. T. Ramonaitė yra atkreipusi dėmesį į

¹ Tai funkcinių stilių ir registrų teorijų objektas.

² Plg. Župerka 1983.

sakytinės kalbos iššūkius kitakalbiams susidūrus su paplitusiais įvardžių *jisai* ir *jinai* variantais (Ramonaitė 2019).

Lietuvių kaip negimtosios kalbos stilistikos didaktikai skirti tyrimai ypač aktualūs mokymo(si) programų sudarytojams, vadovėlių rengėjams, vertintojams ir mokytojams. Kita vertus, 2020 m. Europos Tarybos buvo atnaujinti *Bendrieji Europos kalbų mokymo, mokymosi ir vertinimo metmenys* (toliau – naujieji *Metmenys*), todėl ypač svarbu išanalizuoti juose pateiktas nuostatas stiliaus mokymo(si) atžvilgiu bei palyginti su turima publikuota mokomąja medžiaga.

Tyrimo objektas – lietuvių kaip negimtosios kalbos stiliaus mokymo(si) aktualijos.

Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti lietuvių kaip negimtosios kalbos stilistikos didaktikos nuostatas naujuosiuose *Metmenyse* ir palyginti su publikuota suaugusiesiems skirta mokomąja medžiaga.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti naujuosiuose *Metmenyse* pateiktas rekomendacijas, susijusias su stiliaus didaktika.
2. Palyginti svarbiausių naujuosiuose *Metmenyse* vartojamų stiliaus mokymui(si) aktualių sąvokų sampratą Rytų ir Vakarų Europos kalbotyroje.
3. Išanalizuoti lietuvių kaip negimtosios kalbos publikuotą mokomąją medžiagą, skirtą suaugusiesiems, stiliaus mokymo(si) aspektu.
4. Pateikti rekomendacijų dėl lietuvių kaip negimtosios kalbos mokomosios medžiagos, skirtos stiliui mokyti(s), tobulinimo.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros analizės ir loginių argumentų metodai yra skirti lietuvių kalbos kaip negimtosios stiliaus didaktikos nuostatomis atskleisti, aprašomasis analitinis, stilistinės analizės ir interpretacijos metodai taikomi esamai stiliaus mokymo(si) situacijai mokomojoje medžiagoje įvertinti.

Naujųjų *Metmenų* nuostatos kalbos stiliaus mokymo(si) aspektu

Tam, kad būtų bendras pagrindas skirtingų šalių kalbų programoms, programų gairėms, egzaminams, vadovėliams rengti ir kad būtų galima objektyviai, laikantis bendrųjų atskaitos lygių sistemos, įvertinti mokinių užsienio kalbos gebėjimus Europos Sąjungoje, Šveicarijos federalinės vyriausybės iniciatyva 1991 m. lapkričio mėnesį Riuschlikone (Šveicarija) vykusio tarpvyriausybinių simpoziumo *Kalbų mokymo Europoje skaidrumas ir darna: uždaviniai, vertinimas, sertifikavimas* dokumentuose buvo pageidaujama parengti Bendruosius Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenis, kad būtų skatinamas ir

lengvinamas skirtingų šalių švietimo institucijų bendradarbiavimas, kad būtų aiškus bendras pagrindas pripažinti vieniems kitų kalbų kvalifikacijas ir kad padėtų mokiniam, mokytojams, kursų rengėjams, egzaminų centrams ir švietimo sistemos administratoriams telkti ir derinti pastangas ir t. t. (*Metmenys* 2008, 20). Atsižvelgiant į šią iniciatyvą, 2008 m. buvo parengti rekomendacinio pobūdžio *Bendrieji Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenys* (toliau – senieji *Metmenys*), kuriuose labai išsamiai aprašyta: kalbų mokymo metodinė kryptis, bendrieji atskaitos lygiai; pristatomos kategorijos, reikalingos aprašyti kalbos vartojimą ir kalbos vartotoją (mokinį), aptariamą įvairūs vertinimo tikslai ir su jais susiję vertinimo būdai ir t. t. Čia apibrėžtas Europos Tarybos kalbų politikos tikslas – *užtikrinti, kad visi visuomenės sluoksniai galėtų kuo plačiau naudotis veiksmingomis priemonėmis, mokytis kitų šalių narių kalbų ir išsiugdyti tokius kalbų vartojimo gebėjimus, kad galėtų patenkinti šiuos savo komunikacinius poreikius* (*Metmenys* 2008, 16). Šiose rekomendacijose *pasirinkta prieitis iš esmės yra orientuota į veiksmą, nes kalbos vartotojai ir mokiniai pirmiausia suvokiami kaip socialinės veiklos subjektai, t. y. visuomenės nariai, kurie turi atlikti užduotis (ne vien susijusias su kalba) tam tikromis aplinkybėmis, konkrečioje aplinkoje ir tam tikroje veiklos srityje. O šnekos aktai yra kalbinė veikla, vykstanti platesniame socialiniame kontekste, kuris savaime gali atskleisti tikrą šnekos aktų reikšmę* (*Metmenys* 2008, 25). Kaip matyti iš šio apibrėžimo, senuosiuose *Metmenyse* vyrauja sociolingvistinis ir pragmatinis požiūris į kalbos mokymą(si): iškeliamas kalbos vartojimo sričių svarba, komunikaciniai mokinių poreikiai. Toks supratimas suteikė kalbos mokymui(si) komunikacinę kryptį: norint bendrauti svetima kalba, nepakanka vien suprasti žodžių reikšmes ir išmanyti gramatiką. Kalbos mokymo(si) procese kartu turėtų būti ugdomos bendrosios ir komunikacinės kompetencijos. Komunikacinę kompetenciją senuosiuose *Metmenyse* sudaro keli komponentai: čia apibrėžiama ne tik lingvistinė kompetencija (leksinė, semantinė ir gramatinė), bet ir sociolingvistinė bei pragmatinė. Sociolingvistinė kompetencija buvo siejama su *sociokultūrinėmis kalbos vartojimo sąlygomis. Dėl jautrumo socialinėms bendravimo normoms (mandagumo taisyklėms, kartų, lyčių, klasių ir socialinių grupių santykių normoms, tam tikrų esminių bendruomenės funkcionavimo ritualų lingvistinėms sąlygomis) sociolingvistinis komponentas tiesiogiai veikia visą kalbinį skirtingų kultūrų žmonių bendravimą, nors komunikantai jo įtakos dažnai gali nejausti* (*Metmenys* 2008, 30). Jį sudaro įvairūs socialinių santykių žymekliai, mandagumo normos, tautos išmintį perteikiantys posakiai, registro skirtumai, tarmė ir akcentas. Pragmatinė kompetencija susijusi su funkcinio kalbos priemonių vartojimu (kalbos funkcijų, šnekos aktų realizavimu) taikant tarpusavio sąveikos scenarijus ir modelius (*Metmenys* 2008, 31).

Naujieji *Metmenys* buvo parengti senųjų pagrindu bendradarbiaujant Europos Sąjungos šalių institucijoms ir atsižvelgiant į lingvistikos mokslo tyrimus. Juose žengiama dar toliau komunikacine kryptimi. *Kalbos vartotojas (mokinys) laikomas „socialiniu agentu“, veikiančiu socialiniame pasaulyje*, todėl kalba laikoma bendravimo priemone, o ne studijuojamu dalyku, siūloma vertinti komunikacinius gebėjimus realiame gyvenime (*Metmenys* 2020, 28–29). Šiuose *Metmenyse*, atsižvelgiant į lingvistikos mokslų tyrimus, sociolingvistinė ir pragmatinė kompetencijos nebelaikomos sudėtinėmis komunikacinės kalbinės kompetencijos dalimis, o suvokiamos kaip savarankiškos kompetencijos, lygiavertės lingvistinei kompetencijai. Jų supratimas, palyginti su senųjų *Metmenų* versija, yra išplečiamas uždaviniais, susijusiais su komunikacija: atskiriami gebėjimas atpažinti (receptija) kalbos reiškinį ir gebėjimas pačiam vartoti (produkcija / kūrimas); sociolingvistinė kompetencija papildoma dėmesio atkreipimo, grįžtamojo ryšio priemonių išmanymu ir t. t. Ypač išplečiama pragmatinė kompetencija: vartojami tokie kalbos mokėjimo vertinimo kriterijai kaip teiginio *tikslumas* (angl. *propositional precision*) ir *sklandumas* (angl. *fluency*) (*Metmenys* 2020, 143–144). Apibendrinant būtų galima teigti, kad ir sociolingvistinės, ir pragmatinės kompetencijų ugdymas glaudžiai susijęs su kalbos vartotojo orientacija į socialiai tinkamą kalbos priemonių atranką ir išdėstymą, atsižvelgiant į komunikacinę situaciją ir funkcijas, o tai jau yra lingvistinės stilistikos sritis.

Registro ir stiliaus samprata

Taikyti *Metmenų* rekomendacijas lietuvių kalbos kaip negimtosios stiliaus mokymui(si) nėra paprasta, nes lietuvių kalbotyrai įprasti *funkcinio stiliaus* ar postilio terminai *Metmenyse* nevartojami. Ir senuosiuose, ir naujuosiuose *Metmenyse* apibrėžiant kompetencijas retai vartojamas stiliaus³, daug dažniau *registro*⁴ terminas. Į *Lietuvių kalbos enciklopediją* terminas *registras* nėra įtrauktas (LKE 1999), o *Lingvodidaktikos terminų žodyne registro* apibrėžimas taip pat nėra išsamus: tai *plačiai suvokiami sisteminiai skirtumai tarp kalbos atmainų skirtinguose kontekstuose, pvz., oficialumo lygių skirtumas: šaltas, oficialus, neutralus, neoficialus, familiarus, intymus registras* (LTŽ 2012, 173), neaiškūs jų pasirinkimą lemiantys veiksniai. Norint stiliaus mokymo(si) procese atsižvelgti į *Met-*

³ Taip yra todėl, kad pagal angliškai kalbančių šalių tradiciją terminas *stilistika* ir *stilius* yra vartojami tik kalbant apie literatūrą (žr. Trask 1999, 297).

⁴ Pasak S. Neumann, *dažniausiai pasitaikantis registro apibrėžimas yra funkcinis (priešingai nei regioninis ar socialinis) kalbos variantas, atsižvelgiant į vartojimą* (Halliday 1978). *Kalbantysis renkasi skirtingus variantus, atsižvelgdamas į pasikartojančias tam tikro situacinio konteksto savybes, ne todėl, kad jis (ji) turi specialųjį kalbinį išsilavinimą. Registas yra, anot Gregory'o ir Carroll (1978, 64), „naudinga abstrakcija, susiejanti kalbos variantus su socialinio konteksto variantais“* (cit. vert. iš Neumann 2016, 35).

menų rekomendacijas, *registro* sąvoka yra labai svarbi, jų skirtumų išmanymas komunikacijos procese nurodomas ir kaip sociolingvistinės, ir kaip pragmatinės kompetencijų dalis. Senuosiuose *Metmenyse* pateiktame *sociolingvistinės kompetencijos* apibrėžime nurodoma, kad registras *aprėpia tai, apie ką kalbama pristatant užduotis, tekstų tipus ir makrofunkcijas, skirtingus oficialumo lygius* (2008, 159–160). Kalbant apie pragmatinę kompetenciją, teigiama, kad svarbus gebėjimas kurti diskursą atsižvelgiant į stilių ir registrą (2008, 164). Tokia formuluotė rodo, kad tai nėra tapatūs dalykai. Naujuosiuose *Metmenyse* registrų diferenciacijos išmanymas priskiriamas sociolingvistikai (2020, 138), nors apie mokinio gebėjimą jausti registro pokyčius⁵ yra užsimenama ir aprašant pragmatinę kompetenciją⁶.

Lietuvių kalbotyroje, remiantis Prahos lingvistinio būrelio sukurta funkcinės stilistikos teorija⁷, įvardijant kalbos atmainas ir jas sudarančių tekstų rūšis, nuo praėjusio amžiaus antrosios pusės vartojamas *funkcinio stiliaus* terminas. Funkcinio stiliaus ir registro⁸ santykių painumą yra išvelgę ir nagrinėję Davidas YW Lee (2001), Rasuolė Vladarskienė (2000), Rūta Marcinkevičienė (2004), Kazimieras Župerka (2005), Laura Kamandulytė–Merfeldienė (2018) ir kt.

Palyginus funkcinį stilių ar registrą lemiančius veiksnius, matyti, kad iš dalies jie sutampa: žmonijos veiklos sritis ir tikslas (Halliday, Hasan, žr. Vladarskienė 2000; Bitinienė 2007; Župerka 2012). Registrų teorijoje yra nurodoma ir daugiau veiksnių, lemiančių tipinį kalbos priemonių pasirinkimą – kalbos forma (sakinys / rašytinis)⁹, šnekos pobūdis (pardavimo situacija, šnekos dalyvių vaidmenys (pardavėjas ir pirkėjas) (Hasan, žr. Vladarskienė 2000); ypač populiarį Martino Jooso (žr. Marcinkevičienė 2004) pasiūlyta registrų klasifikacija pagal viešumą ir privatumą – skiriami *ritualinis* (angl. *frozen*), *formalusis*, *neformalusis*, *buitinis*, *intymusis* registrai. Toks šių registrų išskyrimas rodo šiek tiek nevienodą jų apibendrinimo lygį, nes *formaliojo* ir *neformaliojo* registrų sąvokos funkcinį stilių teorijoje atitiktų *dalykinės kalbos* ir *buitinės kalbos* sąvokas (plg. Župerka

⁵ Mokinys sąmoningai vartoja retorines figūras, jaučia registro galimybes (*Metmenys* 2020, 166).

⁶ Atkreiptinas dėmesys į tai, kad *pragmatinės lingvistikos* ir *sociolingvistikos* samprata angliškai kalbančiose šalyse ir Europoje skiriasi. Pasak Robert'o Lawrence'o Trasko, *pragmatika* dažnai vartojama daug platesne reikšme, siekiant įtraukti daugybę reiškinų, kuriuos anglakalbių šalių kalbininkai laikytų griežtai priklausančiais sociolingvistikai (Trask 1999, 244).

⁷ Funkcinės stilistikos atsiradimą lėmė Prahos lingvistinės mokyklos atstovo Bohuslavo Havráneko samprotavimai, kad bendrinę kalbą galima skaidyti į funkcinės kalbas, kurios skiriasi ne vien raiškos priemonėmis, bet ir struktūra, o šio skaidymo pagrindą sudaro *kalbėjimo funkcijos* ir *visuomenės veiklos sfera* (Havránek 1967, 365).

⁸ *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* nurodomos trys *registro* reikšmės: 1. sąrašas, rodyklė; 2. *muz.* balso ar instrumento diapazono dalis pagal aukštumą ar tembrą; 3. *muz.* klavišinio instrumento garsumo ir tembro keitimo įtaisas (DLKŽe). Vadinasi, *registro* reikšmę būtų galima lengviau suvokti atsižvelgiant į tai, ką jis reiškia muzikologijoje – tai kalbėjimo tono pasirinkimas, kurį suformuoja ne garsai, kaip muzikoje, bet kalbinės priemonės.

⁹ Plg. A. Bitinienės vartojamą terminą *dialoginiai publicistinio stiliaus žanrai* (Bitinienė 2007).

2012, 79). Savo ruožtu *intymusis* registras būtų buitinio stiliaus postilis. Apibendrinant galima teigti, kad ir registras, ir funkcinis stilius, kaip tradiciškai tam tikroje visuomenėje susiformavusios ir jos narių atpažįstamos kalbos atmainos, skiriasi įvairiomis raiškos priemonėmis – leksinėmis, morfologinėmis ir sintaksinėmis, kurių pasirinkimą lemia vienokie ar kitokie veiksniai.

Keičiantis vienam komunikacinės situacijos veiksmui, keičiasi ir kalbinių priemonių atranka (pvz., dalykinėje situacijoje šnekos pobūdis gali kisti keičiantis dalyvių vaidmenims). Tik funkcinį stilių teorijoje šiek tiek aiškesnė hierarchinė struktūra: tekstai priskiriami funkcinio stiliaus postiliams, žanrams ir žanrinėms formoms (Bitinienė 2001). Mažiau tyrimų atlikta žanrų, ypač buitinio stiliaus, srityje, todėl šią teoriją būtų galima plėtoti atsižvelgiant į dalinius veiksmus, pavyzdžiui, socialinius kalbančiųjų vaidmenis ir t. t. Registrų teorija nėra tokia sistemiška¹⁰. Registras yra kalbos atmaina, pasikartojanti tipinėse situacijose, todėl atpažįstama gimtakalbių vartotojų. Vadinasi, ir funkcinį stilių, ir registrų teorijoms yra svarbu kalbos vartojimas skirtingose komunikacinėse situacijose, tik skiriasi apibendrinimo lygis ir vartojami terminai. Atliekami šių sričių tyrimai papildo vieni kitus. Panašių bandymų skirti funkcinis stilius pagal didesnę veiksmų skaičių būta ir funkcinį stilių teorijoje. Dar Konstantinas Dolininas teigė, kad kalbos atmainos (galbūt žanrai) galėtų būti skiriamos pagal dalinius veiksmus – jų kūrėjų socialinius vaidmenis ir socialines bendravimo sąlygas (1978, 67). R. Marcinkevičienės buvo siūloma *įtraukti registrą į savų kalbotyros terminų sistemą buitines ar privačiosios ir viešosios kalbos skalės padaloms įvardyti* (Marcinkevičienė 2004, 10). Apie tai, kad *registro* sąvoka ne atmeta, o pratęsia funkcinį stilių teoriją, yra rašęs ir K. Dolininas (1978, 68), ir K. Župerka (2005, 56)¹¹. Šį siūlymą savo tyrimuose įgyvendina ir pagal šnekos formą, sritį, situacijos tipą, socialinius dalyvių vaidmenis skiria skirtingus sakytinės kalbos registrus L. Kamandulytė-Merfeldienė (2018). Apibendrinant galima teigti, kad *registro* terminas aktualesnis norint įvardyti sakytinės¹² kalbos padalą, nes tiesioginės komunikacijos metu akimirksniu gali būti iš vieno registro pereita į kitą pasikeitus kad ir vienam veiksmui. Rašytinių žanrų formos yra pastovesnės.

¹⁰ Pavyzdžiui, pagal viešumą išskiriamas *formalusis registras* galėtų būti skaidomas į smulkesnius registrus pagal tokius dalinius veiksmus kaip socialiniai kalbančiųjų vaidmenys, pavyzdžiui, vadovo ir darbuotojo registras ir t. t. Registrų klasifikacija neparodo tikslios hierarchinės tekstų priklausomybės.

¹¹ Pavyzdžiui, pratęsiant funkcinį stilių teoriją registrų teorija, kalbos atmainų hierarchija galėtų būti tokia: sakytinės formos publicistinio stiliaus informacinio postilio interviu žanro portretinio interviu požanrio žurnalisto pokalbio registro skirtumai kalbant su aukščiausiuoju valdžios atstovu ir (ar) su mokiniais mokykloje.

¹² Be abejo, griežtos ribos tarp sakytinių ir rašytinių tekstų taip pat negali būti, pavyzdžiui, parašyta, bet skaitoma prezidento kalba (daugiau žr. Burns 2016, 94).

Grįžtant prie negimtosios kalbos stiliaus mokymo(si) galima teigti, kad sociolingvistinės ir pragmatinės kompetencijų ugdymas glaudžiai susijęs su funkcinės stilistinės kalbos priemonių diferenciacijos ir funkcinių stilių išmanymu.

Mokant kalbos kaip negimtosios atkreiptinas dėmesys į tai, kad leksine ir gramatine sudėtimi skiriasi ne tik tie patys registrai vienoje kalboje – to paties registro leksinė ir gramatinė sandara skirtingose kalbose dėl nevienodos kalbinės elgsenos ir etiketo taip pat yra nevienoda (plg. Neumann 2016, 35; Mandravickaitė 2019, 38), o tai lemia komunikacijos akto dalyvių (ar mokinių) kalbinės elgsenos panašioje komunikacinėje situacijoje skirtumus, į ką turi būti atsižvelgiama stiliaus mokymo(si) procese.

Mokinio gebėjimas atpažinti ir kurti stilistiškai diferencijuotus tekstus pagal *Metmenų* bendrųjų atskaitos lygių sistemą

Metmenyse kalbos registro atpažinimas įtraukiamas į kalbos mokėjimo vertinimo skalę nuo B2 lygio, nes žemesniuose lygiuose paprastai vartojamos neutrūšios kalbos priemonės. Aptariant sociolingvistinę B2 lygio kompetenciją, teigiama, kad *mokinys jau gali atpažinti kalbančiojo registrą – jo tikėtiną kilmę, amžių, užsiėmimą, pats prisitaikyti prie atitinkamo registro ir jau vartoti tam registrai būdingus leksinius vienetus* (*Metmenys* 2020, 154), gali išreikšti mintis aiškiai ir mandagiai *oficialiu ar neoficialiu registru, atsižvelgdamas į situaciją ir asmens padėtį, geba pasikoreguoti pasakymus, kad būtų galima atskirti, ar tai oficialus ar neoficialus registras*, bet tai padaryti jam dar ne visada pavyksta (*Metmenys* 2020, 137). Aprašant pragmatinę kompetenciją koncentruojamasi į teksto suvokimo ir kūrimo gebėjimus: B2+ *geba atpažinti tekstų struktūrinius elementus ir jų atliekamas funkcijas, kad suprastų tekstą kaip visumą; geba atpažinti praleistas žinomų tipų tekstų vietas ir jas nuosekliai užpildyti*. C1 kalbos mokėjimo lygio vartotojas *geba atpažinti įvairias pasirašyto teksto struktūravimo priemones ir teisingai interpretuoti jų funkcijas tekste (pvz., retorinius klausimus, išvardijimą ir kt.)* (*Metmenys* 2020, 160), *geba reikšti emocijas, kalbėti užuominomis ar juokauti* (*Metmenys* 2020, 108).

Lietuvoje vadovaujantis senaisiais *Metmenimis* (2008) yra parengti ir išsamesni suaugusiųjų mokymo turinio aprašai – *Pusiaukelė, Slenkstis, Aukštuma*, atitinkantys A2, B1, B2¹³ lygius. Šiuose aprašuose į kalbėjimo stilistinę diferenciaciją taip pat rekomenduojama atsižvelgti nuo *Aukštumos* (B2) lygio. Pasiekus šį lygį,

¹³ Senuosiuose *Metmenyse* yra pateikiamas toks kalbos mokėjimo lygių išsišakojimas: pradedančiuosius sudaro A1 (*Lūžio*) ir A2 (*Pusiaukelės*) lygiai, savarankiškus vartotojus sudaro B1 (*Slenksčio*) ir B2 (*Aukštumos*) lygiai, gerus vartotojus sudaro C1 (veiksmingo kalbos mokėjimo) ir C2 (puikios kalbos mokėjimo) lygiai (*Metmenys* 2008, 44).

rekomenduojama smarkiai plėsti žodyną konkrečiosiomis sąvokomis, gebėti atsižvelgti į tinkamą registrą, akcentuojamas kalbos variantiškumas, tikimasi didesnės mokinių patirties ir tinkamo tiek oficialiosios, tiek neoficialiosios kalbos variantų pasirinkimo atitinkamose situacijose; teigiama, kad šio lygio mokiniams bus lengviau atpažinti žodžius, frazes ir sakinius šnekos sraute net tada, kai bus vartojamos sakytinės kalbos formos arba jaučiamas šioks toks tarminis ar užsienietiškas akcentas (*Aukštuma* 2016, 6–7).

Didžioji dauguma gebėjimų, susijusių su stilistiškai diferencijuotu kalbos vartojimu, tenka C1 kalbos mokėjimo lygiui. *Metmenyse* teigiama, kad *pasiekęs šį lygį kalbos vartotojas jau geba atpažinti daugybę idiominių ir šnekamosios kalbos atspalvų turinčių posakių, tačiau jei kalbančiojo akcentas yra jam nepažįstamas, dar turi patikslinti detales; gali stebėti filmus, kuriuose vartojama daug žargono ir idiomų, geba lanksčiai ir efektyviai vartoti kalbą socialiniais tikslais, įskaitant emocijų raišką, aliuzijas ir humorą. Gali pakoreguoti savo oficialumo lygį (registrą ir stilių), kad atitiktų oficialųjį, neoficialųjį ar šnekamąjį socialinį kontekstą, ir išlaikyti registro nuoseklumą. C1 lygio vartotojo uždavinys – išmokti įterpti idiomias, aliuzijas, išreikšti humorą, atsižvelgiant į registro poslinkius* (*Metmenys* 2020, 136–137). Gebėjimui išmanyti stilistinę kalbos priemonių diferenciaciją galima priskirti ir *Metmenų* rekomendaciją *išdėstyti kritines pastabas arba diplomatiškai išreikšti tvirtą nepritarimą* (*Metmenys* 2020, 136–137). Be leksinių priemonių, *Aukštumoje* tikimasi, kad B2 lygio klausytojas gebės *įvertinti, koks tai tekstas pagal komunikacinį tikslą: informacinis (žinios, interviu, skelbimai ir t. t.), apeliacinis (reklama ir kt.) ar emocinis (meniniai pasakojimai, vaizdeliai, humoreskos ir pan.)* (*Aukštuma* 2016, 90), t. y. atpažins, kokiam funkciniam stiliui tekstas priklauso. Be to, pasiekęs šį lygį mokinys pats turėtų gebėti raštu aiškiai, suprantamai, išsamiai, rišliai, gana taisyklingai rašyti tinkamos struktūros tekstus įvairiomis temomis. Kitaip tariant, jis turėtų gebėti: pildyti įvairias anketas ir standartinius blankus, rašyti įgaliojimus, prašymus, gyvenimo aprašymus, elektroninius laiškus ir t. t. (*Aukštuma* 2016, 93).

Apibendrinant naujųjų *Metmenų* (2020) ir *Aukštumos* (2016) rekomendacijas stiliaus mokymo(si) aspektu matyti, kad funkcinė stilistinei kalbos priemonių atrankai ir išdėstymui daugiau dėmesio turėtų būti skiriama jau nuo B2 kalbos mokėjimo lygio, nes šį lygį pasiekusiems užsieniečiams *nebėra jokių apribojimų gramatikos ir leksikos atžvilgiu. Aukštumos (B2) lygio mokiniai turėtų gerai mokėti lietuvių kalbos gramatikos pagrindus, todėl net ir sudėtingi frazių junginiai jiems neturėtų kelti sunkumų* (*Aukštuma* 2016, 91). Daugiausia dėmesio stiliaus mokymui(si) turėtų būti skiriama pasiekus C1 kalbos mokėjimo lygį.

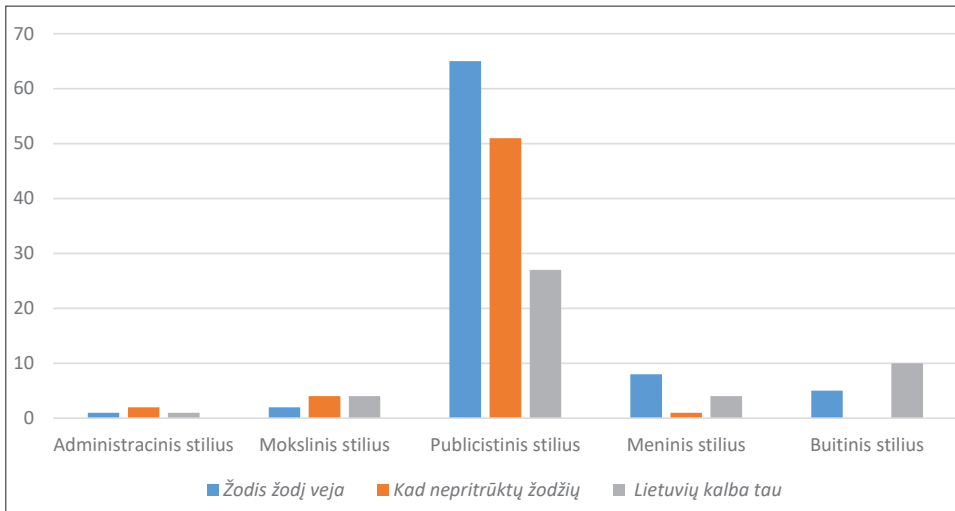
Dėmesys stiliaus mokymui(si) medžiagoje, skirtoje lietuvių kalbai kaip negimtajai mokyti(s)

Per pastarąjį dešimtmetį buvo išleista nemažai įvairių mokomųjų priemonių suaugusiesiems, skirtų lietuvių kaip negimtajai kalbai mokyti(s). Paprastai šios priemonės pateikia nuorodą, į kokį *Metmenyse* aprašytą kalbos mokėjimo lygį orientuojamasi. Daugiausia įvairių mokomųjų priemonių yra skirta žemiausiam A1 (pradedantiesiems), mažiausiai – geram vartotojui: C1 lygio žodyną galima plėsti tik naudojantis dviem Ramutės Bingelienės parengtais leksikos sąsiuviniais *Kad nepritrūktų žodžių (B2 / C1)* (toliau – KNŽ I, KNŽ II). C2 (puikaus kalbos vartotojo) lygiui pasiekti mokomųjų priemonių iš viso nėra parengta.

Kaip minėta, didžiausias dėmesys funkcinėi stilistinei diferenciacijai turėtų būti skiriamas mokantis vartoti kalbą C1 ir C2 lygiais, nors, pagal *Metmenis*, šių dalykų turėtų būti pradėdama mokyti(s) jau nuo B2 lygio. Šiam lygiui pasiekti yra parengta ir daugiau mokomųjų priemonių: Ritos Migauskienės, Eglės Vaisėtaitės *Žodis žodį veja (B1 / B2)* du leksikos mokymosi sąsiuviniai (2014) (toliau – ŽŽV I, ŽŽV II) bei Juditos Džežulskienės *Lietuvių kalba tau (B1 / B2)* (toliau – LKT). Nors šių mokomųjų priemonių paantraštėse nurodyta, kad jos skirtos leksikai mokyti(s), atsižvelgiant į tai, kad žodžių ir žodžių junginių vartosenos ypatumai yra glaudžiai susiję su stilistikos didaktika, šiuos leidinius galima laikyti ir stiliaus mokymo(si) priemonėmis. Kadangi daugiau mokomųjų priemonių lietuvių kalbai kaip negimtajai mokyti dar nėra parengta, vadovaujantis kalbos mokėjimo lygio aprašu bus tirama B2 ir C1 lygiams skirta mokomoji medžiaga šiais aspektais: 1) skirtingų funkcinių stilių ir jų postilių bei atitinkamų žanrų įtraukimas, 2) stilistiškai žymėtų kalbos priemonių vartojimas.

Funkcinė stilistinė mokomųjų tekstų įvairovė

Mokant(is) svetimos kalbos, pavieniais sakiniais galima iliustruoti tik žodžio reikšmę, bet iš vieno sakinio atpažinti stilių ir pajausti jo vartojimo savitumą kitakalbiamis vargu ar įmanoma. Tiek naujuosiuose *Metmenyse* (2020), tiek *Aukštumoje* nurodoma, kad mokiniai turėtų atpažinti žanrą ir registrą. Vadinasi, mokant(is) kalbos B2 ir aukštesniais lygiais, labai svarbūs yra skirtingų stilių ir jų žanrų mokomieji tekstai. *Aukštumoje* nurodoma, kad mokomojoje medžiagoje turėtų būti orientuojamasi į tokio sudėtingumo tekstus, kuriuos pateikia žiniasklaidos priemonės, nes jie paprastai būna gana populiarūs, skirti plačiai auditorijai (*Aukštuma* 2016, 89). Žiniasklaidos priemonių pateikiami plačiai auditorijai skirti tekstai iš tiesų yra publicistinio stiliaus. Juose neretai susipina informacinė ir poveikio funkcijos – skirtingų postilių (informacinio, analitinio ir ekspresyviojo) žanrų mikrokompoziciją sudaro įvairiais stilistiniais atspalviais pasižymintys žo-

1 pav. Funkcinė stilistinė mokomųjų tekstų diferenciacija
Šaltinis: sudaryta autorių, 2023

džiai ir žodžių junginiai, todėl, plečiant mokinių žodyną ir kartu supažindinant su jo stilistine verte, tokie mokomieji tekstai tikrai yra aktualūs. Tačiau norint, kad mokiniai pajautų stilistinius dalykinių ir nedalykinių tekstų makro- ir mikrokompozicijos skirtumus, vien tik publicistinių tekstų, tuo labiau pavienių sakininių, iliustruojančių vieno ar kito žodžio reikšmę, nebepakanka, ypač mokantis kalbos C1 lygiu, kur, kaip minėta, kalbos vartotojas jau turi ne tik atpažinti skirtingų žodžių konotacines reikšmes, bet ir pats gebėti kurti skirtingų funkcinių stilių sakininius ir rašytinius tekstus.

Išanalizavus mokomąją medžiagą matyti, kad tekstų (ar jų ištraukų) daugiausia pateikiama R. Migauskienės ir E. Vaisėtaitės *Žodis žodį veja* (B1 / B2) (apie 80). R. Bingelienės *Kad nepritrūktų žodžių* (B2 / C1) tekstų pateikiama mažiau (apie 58) kaip ir J. Džežulskienės *Lietuvių kalba tau* (B1 / B2) (apie 50)¹⁴. Čia jie yra skirti konkrečiosioms sąvokoms mokyti bei gramatinių konstrukcijų vartojimui iliustruoti. Įvertinus funkcinę stilistinę šių tekstų priklausomybę matyti, kad juose vyrauja žiniasklaidos priemonių skelbiami tekstai, t. y. jų branduolį sudaro publicistinio stiliaus tekstai. Kitų funkcinių stilių tekstų pateikiama minimaliai (žr. 1 pav.).

¹⁴ Atkreiptinas dėmesys į tai, kad B1 (*Slenksčio*) mokėjimo lygiui pasiekti L. Čubajevaitės ir kt. yra parengta mokomoji knyga *Takas. Lietuvių kalba kitakalbams. B1 lygis* (Takas 2014). Šioje knygoje įdėta apie 50 neadaptuotų įvairių funkcinių stilių tekstų, kuriuose vartojama labai daug konkrečių sąvokas reiškiančių žodžių. Sudėtingumu šie tekstai nenusileidžia tekstams, kurie yra skirti B2 ir C1 lygiams. Kadangi ši knyga formaliai skirta B1 lygio siekiančiam mokiniui, ji neįtraukta į tyrimą.

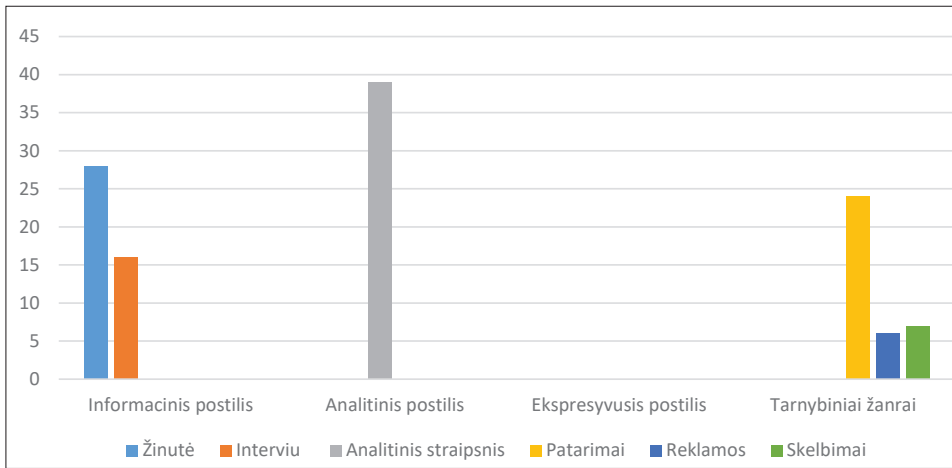
Kaip matyti 1 pav., mokomojoje medžiagoje esama labai nedaug meninio stiliaus (įtraukta J. Erlicko, S. Paltanavičiaus, V. Petkevičiaus, K. Kasparavičiaus, E. Cinzo, B. Brazdžionio, S. Nėries) tekstų ir buitinio stiliaus dialogų. Moksline stiliaus tekstų taip pat nedaug. Juos sudaro labiau paribio su publicistiniu stiliumi žanrai, pagal adresanto santykį su adresatu ir kalbinių priemonių vartojimą priskirtini mokslo populiarinimo postiliui. Šiuose tekstuose specialistai neapibrėžtam skaitytojui aiškina aktualias sociologijos, psichologijos problemas, yra pristatomos lietuvių kultūros ir istorijos temos – pasakojama apie Lietuvos istoriją, tradicijas, aptariamas lietuvių kalbos savitumas. Tokie tekstai ne tik moko pajauti mokslinio stiliaus specifiką, bet kartu ugdo sociokultūrinę mokinių kompetenciją.

Kaip minėta, *Aukštumoje* numatyta, kad šio lygio kitataučiai kalbos vartotojai turi mokėti rengti reikalų raštus, suprasti prekių savybių, naudojimo ir pardavimo sąlygų aprašymus, instrukcijas, etiketes ir kitokią dokumentaciją (*Aukštuma* 2016, 14). Kaip matyti 1 pav., administracinio stiliaus tekstų mokomojoje medžiagoje pateikiama mažiausiai – tik trys: gyvenimo aprašymas, dalykinis laiškas (raštas), asmeninis laiškas. Pastarasis čia gali būti priskiriamas tik sąlygiškai, nes tai yra taip pat paribio žanras.

Gausiausiai mokomojoje medžiagoje pateikiama publicistinio stiliaus tekstų. Jie yra labai nevienalyčiai pagal kalbėjimo tikslą, todėl skirtingų postilių tekstų kalbinė raiška labai skiriasi. Išsamesnė jų klasifikacija rodo (žr. 2 pav.), kad čia daugiausia pateikiama informacinio postilio tekstų (28 žinutės ir 16 interviu¹⁵). Ypač daug į šią medžiagą įtraukta žinučių. Pasak R. Marcinkevičienės, žinutė šiuo metu yra vienas iš populiariausių žiniasklaidos žanrų. Nusakydama šio žanro populiarumą šiuolaikinėje lietuvių spaudoje, R. Marcinkevičienė yra ją taikliai pavadinusi *informacinių žanrų karaliene* (2008, 104). Žinutė turi sąsają su reportažu ir straipsniu. Tokiuose tekstuose vyrauja dalykiniams tekstams būdingos neutralios kalbinės priemonės įterpiančios knyginio atspalvio žodžių ir gramatinių konstrukcijų. Gausu ir analitinio (39 straipsnių ištraukos) postilio tekstų (pvz., *Specialybę besirenkantys abiturientai į rinkos pokyčius reaguoja vangiai* (KNŽ I, 111)). Gausoka ir vadinamųjų tarnybinių žanrų tekstų¹⁶ (24 patarimai, 6 reklamoms ir 7 skelbimai).

¹⁵ Atlikti interviu tyrimai rodo, kad interviu žanro tekstai yra nutolę nuo sakininės kalbos, tai labiau informacinis pranešimas, primenantis žinutę (Bitinienė 2007, 100), todėl šiame tyrime jie priskiriami informaciniam postiliui.

¹⁶ Pagal kalbėjimo tikslą – informuoti ir paveikti – priskirti vienam ar kitam postiliui tarnybinius žanrus nebūtų tikslu, nes tai nėra vientisi žanrai – dėl kalbinės tekstų kirėjų nuostatos jie turi ne tik skirtingų postilių žanrų, bet ir kitų funkcinių stilių požymių.

2 pav. Publicistinio stiliaus postilių ir jų žanrų skaida mokomojoje medžiagoje
 Šaltinis: sudaryta autorių, 2023

Aukštumoje teigiama, jog iš šio lygio mokinių tikimasi, kad jie supras ir gebės atskirti tekstus, kurių tikslas – *paveikti adresato jausmus, vaizduotę, kurti tam tikrą nuotaiką, teikti jam malonumą ir [...] suprasti tokius tekstus, kuriuose visi šie tikslai yra susipynę* (*Aukštuma* 2016, 90). Tokį tikslą paprastai kelia ekspresyviojo postilio ir meninio stiliaus tekstų adresantas, tačiau, kaip parodė tyrimas, tokių tekstų mokomojoje medžiagoje yra labai nedaug, nors *Metmenyse* numatyta, kad šiame lygmenyje bus mokomasi suprasti emociniais ir stilistiniais atspalviais pasižyminčią raišką. *Aukštumos* mokinys, skirtingai nei pasiekusysis *Slenksčio* lygį, turėtų išmanyti įvairesnių jausmų raiškos variantų, leidžiančių parodyti oficialų ir neoficialų santykį su pašnekovu, išsakyti daugiau jausmų ar nuostatų atspalvių (*Aukštuma* 2016, 25). Šio lygio mokiniai *gebėtų tiksliai ir net subtiliai, su niuansais, užuominomis, potekstėmis reikšti savo mintis ir suprasti kitų sakomą panašaus pobūdžio informaciją* (*Aukštuma* 2016, 80). Vadinasi, šiam lygiui pasiekti reikėtų į mokomąjį turinį įtraukti ne tik meninio stiliaus (rasta 13 tekstų), bet ir šiuolaikinių hibridinių tekstų, dažnai pasižyminčių publicistinio stiliaus ekspresyviojo postilio požymiais, pavyzdžiui, komentarų ar reportažų¹⁷, kuriuose subjektyviam vertinimui reikšti neretai vartojama itin ekspresyvi raiška – gausu epitetų, palyginimų, metaforų, žargono, frazeologizmų. Esama tokių ekspresyviojo postilio tekstų, kurių kalbinė raiška yra ekspresyvesnė ir turtingesnė nei meninių tekstų (žr. Pagojienė 2009).

¹⁷ Ankstesnėje postilių klasifikacijoje (plg. Bitinienė 2007) jie buvo priskiriami automatizuota raiška pasižymintiems informaciniam (reportažas) ar analitiniam (komentaras) postiliams.

Palyginus mokomąją medžiagą su *Metmenų* ir *Aukštumos* nuostatomis matyti, kad funkcinė stilistinė mokomųjų tekstų įvairovė turėtų būti gausesnė. Be to, formaliai vertinant B2 kalbos mokėjimo lygiui pasiekti skirtus mokomuosius tekstus galima įžvelgti, kad šiam lygiui yra skirta tik po vieną R. Migauskienės ir R. Bingelienės sąsiuvinį, nes J. Džežulskienės šiam kalbos mokėjimo lygiui pasiekti būtų skirta tik pusė vadovėlio. Vadinasi, iš tiesų šio lygio mokomųjų tekstų yra perpus mažiau ir, norint pasiekti šį lietuvių kalbos mokėjimo lygį, turimos mokomosios medžiagos nepakanka.

Stilistinė žodžių ir žodžių junginių diferenciacija

Įprasta, kad mokant lietuvių kalbos gimtakalbius daug dėmesio skiriama viešosios bendrinės kalbos vartojimo įgūdžiams gerinti – raginama tobulinti ir profesinę, ir šnekamąją kalbą, daryti ją taisyklingesnę, tikslesnę, nekalbėti prastakalbe, kalbant ir rašant dalykiniu oficialiuoju stiliumi nevertoti šnekamosios kalbos atspalviu pasižyminčių žodžių ir t. t. Mokant lietuvių kalbos kaip negimtosios tikslai yra kitokie. Užsienietis neskiria nei viešosios dalykinės, nei kasdienės šnekamosios kalbos, neįaučia šiose srityse vartojamoms kalbos priemonėms būdingų stilistinių ar emocinių atspalvių skirtumų (plg. minėtus žodžius *juoktis* ir *žvengti*). Jam taip pat tenka bendrauti ir su tais gimtakalbiais, kurie ne itin rūpinasi savo šnekamosios kalbos taisyklingumu, aiškumu, ir juos suprasti.

Analizuojant leksikos mokymui(si) skirtą medžiagą matyti, kad čia daugiau dėmesio skiriama konkrečiosioms sąvokoms, kurių didžioji dauguma yra pateikiama *Slenksčio* ir *Aukštumos* apraše. Peržvelgus turinį, gali kilti abejonių, kodėl KNŽ I–II sąsiuvinuose, kurie yra skirti B2 / C1 lygiams, palyginti su ŽŽV I–II medžiaga, kuri skirta vienu lygiu žemesniam lygiui (B1 / B2), didžioji dauguma mokomojo turinio temų sutampa. Skirtumai išryškėja palyginus šių mokomųjų priemonių pratarmes. ŽŽV autorės teigia, kad šiuose sąsiuvinuose paaiškinamos žodžių reikšmės, jų vartosenos galimybės ir darybos modeliai, žodynėliai sudaryti laikantis *Slenkstyje* nurodytų temų (ŽŽV I, 3), o KNŽ pratarmėje sakoma, kad kiekvienos temos žodžiai sugretinami, *kad išryškėtų ir tai, kuo jie panašūs – tam tikras prasmės branduolys, ir tai, kuo jie skiriasi – savo spalvomis ir atspalviais. Tokiu būdu siekta atskleisti ne tik kurios nors temos ar potėmės žodžių sisteminius ryšius, tam tikrą reikšmės organizaciją, bet ir kiekvieno jų vartojimo specifiką. Pagraičiui pateikiami ir tie žodžiai, kurie dažniausiai vartojami kartu – tam tikros kolokacijos, stabilieji žodžių junginiai* (KNŽ I, 4). Tai rodo, jog KNŽ sąsiuvinis sudarytas orientuojantis ne tik į žodžių reikšmių aiškinimą, bet ir į žodžių, ir žodžių junginių stilistinius skirtumus. Tai patvirtina ir atliktas tyrimas. KNŽ mokymo(si) sąsiuvinuose aiškinant žodžių reikšmes atkreipiamas dėmesys į jų

vartojimo savitumą: gretinami skirtingų stilistinių atspalvių sinonimai (pvz., *vaikas, atžala, palikuonis, pagrandukas, nesantuokinis vaikas*¹⁸ (KNŽ I, 13), vartojami skirtingose žmonių veiklos srityse. Vartosenai iliustruoti taip pat teikiami ir skirtingų funkcinių stilių sakiniai ar tekstų ištraukos. Tik ne visada tiksliai suformuluojamos užduotys, pvz.: *Pavartokite tinkamą pagal prasmę žodį* (KNŽ I, 9), nors mokinys turi įvertinti ir stilistinius atspalvius.

Dažnai šių tekstų kalbinės raiškos pasirinkimą lemia konkrečiosios sąvokos vartojimo sritis: jeigu tekste pristatomos ekologijos ar politikos aktualijos, tai vyrauja knyginės kalbos atspalviu pasižymintys žodžiai ir žodžių junginiai – šioms sritims būdingi terminai, gausu publicistinių klišių, o jeigu liečiamos administracinės srities temos, gausu teisės srities terminų bei kanceliarinių šampų ir t. t. Pavyzdžiui: *Ekologai tvirtina, jog ekologija nesuderinama su komercija* (KNŽ II, 62); *Retai kada pakanka tik paskelbti nepriklausomybę, paprastai už ją reikia ir pakovoti, apginti. Atkurta Lietuvos valstybę pirmoji pripažino Islandija* (KNŽ II, 78); *Nedarbo socialinio draudimo išmoka skiriama tik tiems, kurie registruoti darbo biržoje* (KNŽ II, 90); *Teismo sprendimu jai apribotos motinystės teisės* (KNŽ I, 14). Su aptariama tema susiję aktualiausi mokslo sričių terminai yra paaiškinami, pvz., *prekiniai mainai, prekiauti (-iauja, -iavo kuo?)*, *prekyba: didmeninė ~ / mažmeninė ~, didmenininkas (-ė) / mažmenininkas (-ė), prekybininkas (-ė)* (KNŽ II, 70).

Greta dalykiniams stiliams būdingų kalbinių priemonių pateikiama ir kitų retesnių įvairių stilistinių atspalvių sinonimų, pvz.: *Dėl ko šiandien niršti? Kai jis įniršęs, geriau nesirodyti* (KNŽ I, 27); *tvyroti* (KNŽ I, 74); *užklupo* (KNŽ I, 75); *tyvuliuoti, telkšoti* (KNŽ II, 18). Įterpiama ir šnekamosios kalbos atspalvį turinčių žodžių ir žodžių junginių: *Norėčiau gauti darbą pats, ne per pažintis* (KNŽ I, 15); *Čia tikras jovalas* (KNŽ II, 7); *Paskaitų tvarkaraštis sudarytas taip, kad neturėtume „langu“* (KNŽ I, 105). Įterpiama populiarių šnekamosios kalbos atspalvį turinčių frazeologizmų (pvz., *devintas vanduo nuo kieseliaus* (KNŽ I, 13); *Esi smulkmenišką ar į viską žiūri pro pirštus, laisvai?* (KNŽ I, 36); *nors prie žaizdos dėk; kaip gyvas sidabras* (KNŽ I, 39).

R. Migauskienės ir E. Vaisėtaitės knygoje *Žodis žodį veja*, skirtoje B1 / B2 lygiams, pateikiama mažiau leksikos vienetų bei leksinių sinonimų, bet čia įtraukta daugiau skirtingų funkcinių stilių tekstų. Pasak J. Džežulskienės, *Lietuvių kalba tau orientuota į tuos, kurie yra pasiekę pramokusiųjų lygį (peržengę ES nustatytą A1 / A2 kalbos mokėjimo lygį)* (LKT 2019, 3), todėl šią mokomąją medžiagą sudaro tekstai, paimti iš įvairių populiarių spaudos leidinių (*Veido, Laimos* ir kt.), kur vartojama neutralesnė ar knyginės kalbos atspalvį turinti kalbinė raiška (pvz., *anot ekspertų, absoliuti dauguma ekspertų mano, visuomenėje vyrauja netolerancija,*

¹⁸ Tokie stilistiškai žymėti žodžiai kaip *palikuonis, pagrandukas, pametinukas* nėra pateikiami *Aukštumos* (2016, 124) konkrečiųjų sąvokų sąrašė.

alkoholis – skaudesnė Lietuvos jaunimo rykštė (LKT 68)) ir t. t. Šiek tiek dėmesio čia skiriama ir šnekamajai kalbai skyreliuose, pavadintuose *Komunikacinės situacijos*, pvz., aptariant mandagumo ir išsisukinėjimo raišką, įtraukta buitinio stiliaus dialogų (pvz., *Ei, Rimas, duok dešimt eurų, trūksta babkių!* (LKT 139)), o ir pati dialogo užduotis skirta stilistinei raiškos vertei nustatyti – mokinių prašoma aptarti familiarumo ir mandagumo lygį.

Įtraukti į aukščiausiojo lygio mokomąją medžiagą kuo daugiau stilistiškai ir emociškai žymėtų žodžių ir parodyti jų vartosenos skirtumus būtina todėl, kad, kaip minėta, *Metmenyse* ryški nuostata, jog norint tapti visaverčiu kalbos vartotoju, reikia mokytis ne tik sakytinei bendrinei kalbai būdingų žodžių ir posakių¹⁹, bet ir suprasti filmus, kuriuose esama daug žargono ir idiomų.

Dar 2001 m. A. Ryklienė, tyrinėdama elektroninės kalbos ypatybes, yra pabrėžusi, kad dėl didelio kiekio nenorminių, ypač svetimų ir kitokių oficialiai bendraujant vengtinų, žodžių lietuvių kalboje formuojasi neoficialiosios sakininės kalbos slengas (Ryklienė 2001, 19). Pastaruoju metu jis ėmė plūsti ir į tradiciškai laikytas dalykinėmis kalbos sritis²⁰ – mokslinio stiliaus mokslo populiarinamąjį postilį, publicistinį ir meninį stilius²¹. Net *Kalbos patarimuose* yra konstatuojama, kad čia *sudėti aktualūs, viešojoje kalboje vartojami skoliniai*²² (KP 2013, 5). Irenos Smetonienės atliktas tyrimas rodo, kad publicistiniame stiliuje nėra *nė vieno žanro, nė vieno internetinio puslapio, vienaip ar kitaip nepaliesto šnekamosios kalbos* (Smetonienė 2013, 6). Labiausiai ši tendencija veikia leksikos lygmenį. R. Marcinkevičienės teigimu, šnekamoji kalba yra persmelkusi net ir tokį konservatyvų

¹⁹ Senuosiuose *Metmenyse* (2008) Europos Taryba pateikia tokią poziciją: *dauguma tautinių valstybių yra bandžiusios nusistatyti bendrinės kalbos standartą, nors to niekada nepavyko padaryti visiškai išsamiai. Kalbai mokytis vis dar naudojamas toks pat lingvistinio aprašo modelis, pagal kurį buvo aprašomos seniai mirusios klasikinės kalbos. Tačiau šį „tradicinį“ modelį daugiau kaip prieš šimtą metų atmetę patys žymiausi kalbininkai, tvirtinę, kad kalbos turi būti aprašomos tokios, kokios jos iš tikrųjų vartojamos, o ne tokios, kokios, anot autoritetų, jos turėtų būti, ir kad tradicinis modelis, sukurtas tam tikros grupės kalboms, yra netinkamas visai kitokios struktūros kalbų sistemoms aprašyti* (*Metmenys* 2008, 146).

²⁰ Mėgavimasis šnekamąja kalba tradiciškai laikytoje dalykinėje kalboje plinta lyg virusas – prastakalbės, keiksmazodžių, pateikiamų su neslepiančiu pasimėgavimu, nevengiama net kultūros savaitraštyje *Literatūra ir menas*, plg. knygos *Išgelbėkite savo kepenis* anonas: *Pirmas bandymas murkteleiti į SVEIKOS GYVENSENOS pasaulį – ir, sakyčiau, nebaisiai sėkmingas... Nepamenu, po kokio baltaus užsisakiau biblėj šitą knygą, bet kai priėjo eilė ir nuėjau pasiimti, bibliotekininė ilgokai pažiūrėjo į mane, garsiai pasakė „Medicinos mediumas“ ir padavė. Šit, net gėda pasidarė, o aš galvoju, kad užsisakiau apie kepenis. Nu, bet perskaičiau. Gal kad nesu susipažinęs su tokio tipo knygom ir paniatkėm, per daug kreipiau dėmesį į neesminius... (*Literatūra ir menas*, 2023-08-02).*

²¹ Šios tendencijos nepaliesti liko tik administracinis stilius ir mokslinio stiliaus teorinis postilis.

²² L. Kamandulytės-Merfeldienės atliktas tyrimas parodė, kad Sakininės lietuvių kalbos tekstyne *dažniausias būdvardis buitiniame draugiškajame registre yra svetimbė fainas* (Kamandulytė-Merfeldienė 2018, 264), o šeimyniniame registre dažniausiai vartojama dalelytė *nu*, kuri paprastai atlieka pertaro funkciją (Kamandulytė-Merfeldienė 2018, 262).

žanrą kaip orų prognozės: joms *būdingi stabilūs posakiai ir klišės, kurias radijo ir televizijos žiniuose bandoma pagyvinti šnekamosios kalbos elementais, interviu ir animuotais žemėlapiais* (Marcinkevičienė 2008, 171).

A. Leonavičienės atlikto tyrimo metu buvo nustatytas šnekamosios kalbos poveikis net tradiciškai dalykiniu laikomam informaciniam publicistinio stiliaus postiliui (Leonavičienė 2010). Tai matyti skaitant bet kurio naujienų portalo pateikiamą informaciją, pvz., straipsnio antraštėje *Prancūzijos prezidentas negali sau leisti susimauti dėl Ukrainos (Žinių radijas)* pavartotas žodis *susimauti*²³, kurio pagrindinė neutrali reikšmė yra „apsivilkti viską, ką turi“, o šnekamojoje kalboje labai populiariu ši žodį vartoti reikšme „susikompromituoti“. Aptariamoje antraštėje pavartota perkeltinė reikšmė, kuria siekiama perteikti nestiprų neigiamą vertinimą, nedidelę pašaipą, nors kalbama apie prezidentą. Panašios kalbinės priemonės kalbos vartotojų neretai pasirenkamos ne tik norint įvardyti aptariamąjį dalyką (reprezentacinės funkcijos), bet ir siekiant suteikti naujumo efektą ar pasakyti šmaikščiau, išreikšti emocijas, įvertinti kalbamąjį dalyką, perteikti familiarumą, palaikyti ryšį su atitinkamos socialinės grupės atstovais ir t. t. Kalbės besimokančiam žmogui, skirtingai nei gimtakalbiams, tai nėra intuityviai nujaučiama – to jis turi išmokti, kitaip tokių tekstų antraštės esmė nebus suprata. Be to, nejausdamas stilistinių ir emocinių skirtumų, kitakalbis gali pradėti tai vartoti netinkamose komunikacinėse situacijose (kaip *juoktis* ir *žvengti*). Tačiau įtraukti tokių pavyzdžių į mokomąjį turinį vengiama; B2 / C1 lygiams skirtoje medžiagoje rasti tik keli atvejai²⁴: *Gali nusirašyti nuo draugo ar nuo špargalės, bet pažymys juk nieko nekeičia – keičia žinios* (KNŽ I, 108); *Tas dėstytojas – tikras kirvois, jis gali sukirsti mane per egzaminą* (KNŽ I, 108).

Tokių pavyzdžių nėra ir *Aukštumoje* rekomenduojamų žodžių sąrašė. Pastarajame kartais galima išvelgti priešingą – nutolimo nuo realios vartosenos – tendenciją, pavyzdžiui, čia rekomenduojama, kad B2 lygį pasiekęs užsienietis jau turėtų suprasti (ir vartoti), kas yra *oro blaška* (*Aukštuma* 2016, 141), nors šio termino nelietuviškas atitikmuo *turbulencija* plačiai vartojamas ne tik lietuvių, bet ir kitose didžiosiose kalbose (plg. angl. *turbulence*, rus. *турбулентность*, vok. *Turbulenz*), todėl užsieniečių būtų greičiau išmokstamas vartoti. Tuo labiau

²³ Šnekamojoje kalboje populiarius žodis *susimauti* „patekti į nepatogią būklę, susikompromituoti“ į dabartinę kalbą skirtą DLKŽe nėra įtrauktas (BLKŽ šios raidės žodžiai kol kas neteikiami), jį galima rasti tik LKŽe kaip aštuntą *sumauti* reikšmę.

²⁴ Tokių populiarių šnekamosios kalbos žodžių, esančių bendrinės kalbos užribyje, bet aktualių kasdinei komunikacijai, šiek tiek įtraukta į B1 lygio vadovėlį *Takas. Lietuvių kalba kitakalbiams B1* (*Takas* 2014), kur populiarių nenorminių kalbos vienetų pateikta specialiuose poskyriuose *Post scriptum*, tiesiogiai nurodant, kad tai žodžiai ir jų formos, vartojami neformalioje kalboje, pvz., *autikas; mikriukas* (*Takas* 2014, 118); *ačiukas; soriukas; Nu, ką?* Ir kt. (*Takas* 2014, 25).

kad *turbulencija* kaip teiktinas terminas yra įtrauktas ir į Lietuvos Respublikos terminų banką.

Naujųjų *Metmenų* yra rekomenduojama, kad aukščiausiojo negimtosios kalbos lygio besimokantis žmogus turėtų suprasti ir potekstę, neretai susijusią ne tik su šnekamosios kalbos posakių įtraukimu, bet ir su figūriniu kalbos vartojimu. Mokomųjų tekstų analizė parodė, kad tokių (ekspresyviojo postilio ar meninio stiliaus) tekstų, kuriuose būtų gausiau vartojama stiliaus figūrų, įtraukiama itin mažai. Tuose tekstuose, kurie yra mokomojoje medžiagoje (pvz., ištrauka iš K. Kasparavičiaus apsakymo *Čiaupas* (ŽŪV II, 71), užduotis mokiniui nėra skirta adresanto emociniam santykiui su kalbamuoju dalyku įvertinti (plg. *Įrašykite žodžius. Kur reikia, pakeiskite formas* (ŽŪV II, 70)), o labiau mechaniškai įsiminti naujus žodžius. Reikėtų atkreipti dėmesį ir į *kitų užduočių formulavimą ar patikslinimą*. Tokia formuluotė kaip *Kartu su draugu aptarkite, kuo skiriasi „viengungis“ ar „viengungė“ nuo „senbernio“ ar „senmergės“* (KNŽ I, 15) yra susijusi su stiliaus mokymu, nes skirta ne tik denotatinei, bet ir konotacinei reikšmei nustatyti. Tačiau užduotis *Kursyvu pateiktus žodžius pakeiskite artimos reikšmės žodžiais* (KNŽ I, 16) ne visais atvejais yra tiksli, nes gretinami skirtingų stilistinių atspalvių žodžiai ar pastovieji žodžių junginiai (pvz., *nutraukti santuoką ir išsiskirti* negali pakeisti vienas kito skirtingų funkcinių stilių tekstuose (plg. *Jie jau seniai norėjo nutraukti santuoką /, bet laukė, kol vaikai sulauks 18-kos* (KNŽ I, 16)).

Išvados

Lietuvių kalbos kaip negimtosios stiliaus didaktika apima kalbos priemonių, atsižvelgiant į komunikacinę situaciją, atranką ir išdėstymą. Norint taikyti *Metmenų* rekomendacijas, pirmiausia susiduriama su *registro* sampratos problema. Išanalizavus literatūrą matyti, kad *registro* sąvoka tyrėjų apibrėžiama nevienodai, nes dėl skirtingo apibendrinimo lygio yra pasirenkamas kitoks veiksmių skaičius. Palyginus su lietuvių kalbotyroje senas tradicijas turinčia funkcinių stilių teorija, akivaizdu, kad tam tikrais atvejais *registras* galėtų būti smulkesnė funkcinio stiliaus skaidos padala, ypač kalbant apie kol kas išsamiai neištirtą buitinių stilių.

Pagal *Metmenų* rekomendacijas, daugiau dėmesio stiliaus mokymui(si) turėtų būti skiriama nuo B2 lygio. Tiek naujuosiuose *Metmenyse* (2020), tiek *Aukštumoje* nurodoma, kad mokiniai turėtų atpažinti ir patys kurti daug įvairių funkcinių stilių žanrų tekstų, reaguoti į registro pokyčius. Tačiau atlikus tyrimą matyti, kad mokomoji medžiaga yra skirta labiau leksikai mokytis(s), o į žanrinę įvairovę atrenkant tekstus nelabai kreipiamas dėmesys – vyrauja publicistinio stiliaus žanrai, kitų funkcinių stilių žanrų tekstų labai nedaug.

Naujuosiuose *Metmenyse* teigiama, kad stilistiškai žymėtus žodžius ir pasakymus mokinys turėtų atpažinti ir mokytis vartoti nuo B2 lygio, o C1 lygio kalbos vartotojas turėtų suprasti ir žargonizmus. Atlikus tyrimą nustatyta, kad su stilistiškai žymėtų žodžių vartojimo ypatumais mokiniai supažindinami tik Ramutės Bingelienės sąsiuvinyje *Kad nepritrūktų žodžių*, kur gretinami bendrinės kalbos žodžiai ir posakiai, pasižymintys skirtingu stilistiniu ir emociniu atspalviu. Ir į *Aukštumos* rekomendacijas, ir į mokomąją medžiagą vengiama traukti populiarių bendrinės kalbos užribio žodžių. Be to, pateiktų užduočių formuluotės ne visada atkreipia mokytojo ir mokinio dėmesį į stilistinius ir emocinius atspalvius, sinonimų vartojimo ribas.

Pasiekti C1 (juo labiau C2) kalbos mokėjimo lygį naudojantis tuo, kas šiuo metu yra parengta, neįmanoma. Didėjant poreikiui išmokyti lietuvių kalbą kaip svetimąją aukščiausiuoju lygiu, būtina rengiant mokomąją medžiagą įtraukti kuo daugiau įvairių funkcinių stilių tekstų, neapsiribojant vien publicistiniu stiliumi. Dėl buitinio stiliaus invazijos į tradiciškai laikytus dalykiniais tekstus būtina daugiau dėmesio skirti įvairiems šnekamosios kalbos registrams, neveniant bendrinės kalbos užribyje esančių kalbos priemonių, nes jų vartojimo ypatumų išmanymas yra glaudžiai susijęs su sociolingvistine ir pragmatine kompetencijomis, apibrėžtomis *Metmenyse*. Formuluojuot užduotis reikėtų dažniau mokinio dėmesį kreipti į stilistinius ir emocinius kalbos priemonių atspalvius, skatinti įvertinti jų stilistinę paskirtį tekste.

Literatūra

- Aukštuma* 2016 – Meilutė Ramonienė, Joana Pribušauskaitė, Loreta Vilkienė. *Aukštuma*. Prieiga internetu [žiūrėta 2023-08-29]: https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/svietimas/mokymo_aprasai/B2%20Aukstuma.pdf
- Bitinienė 2001 – Audronė Bitinienė. *Funkciniai stiliai: sakinio ilgis ir struktūra*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Bitinienė 2007 – Audronė Bitinienė. *Publicistinis stilius*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- BLKŽ – *Bendrinės lietuvių kalbos žodynas*. Prieiga internetu [žiūrėta 2023-08-29]: <https://ekalba.lt/bendrinės-lietuvių-kalbos-zodynas/>
- Burns 2016 – Anna Burns. *Functional Approaches to Teaching English Grammar to Speakers of Other Languages*. Prieiga internetu [žiūrėta 2023-07-20]: https://www.researchgate.net/publication/303939477_Functional_approaches_to_teaching_Teaching_English_grammar_to_speakers_of_other_languages
- Buivydienė, Žukienė 2007 – Vaida Buivydienė, Regina Žukienė. Komunikacinės metodikos taikymas mokant(is) lietuvių kalbos kaip svetimšios. *Filologija* 15 (4), 23–31.
- Buivydienė, Žukienė 2006 – Vaida Buivydienė, Regina Žukienė. Lietuvių kalbos kaip svetimšios mokymas(is) ir sociokultūrinis kontekstas. *Santalka. Filologija. Edukologija* 14 (4), 4–11.
- Derukaitė 2020 – Jūratė Derukaitė. Lietuvių kalbos (kaip negimtosios) mokymas – Klaipėdos universiteto tapatybės dalis. *Res humanitariae* XXVII, 160–183.

- DLKŽe – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Prieiga internetu [žiūrėta 2023-08-29]: <https://ekalba.lt/dabartines-lietuviu-kalbos-zodynas/registras?paieska=registras&i=687b8329-aceb-476d-950f-5f84102d1640>
- Dolininas 1978 – Константин Долинин. *Стилистика французского языка*. Ленинград: Просвещение.
- Havránek 1967 – Bohuslav Havránek. *The Functional Differentiation of the Standard Language*. Prieiga internetu [žiūrėta 2023-08-29]: https://digilib.phil.muni.cz/_flsystem/fedora/pdf/131564.pdf
- KP 2013 – *Kalbos patarimai. Leksika: mokinių vartojimas (L1)*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
- Knabikaitė 2006 – Vaida Knabikaitė. *Lingvistinės lietuvių stilistikos raida XX amžiuje*. Vilnius: Mintis.
- Kamandulytė-Merfeldienė 2018 – Laura Kamandulytė-Merfeldienė. Nuo buitinės kalbos iki viešojo kalbėjimo: kiekybinis kai kurių leksikos ir gramatikos ypatybių tyrimas tekstynų lingvistikos metodu. *Lituanistica* 4 (114), 255–270.
- Lee 2001 – David YW Lee. Genres, Registers, Text Types, Domains, and Styles: Clarifying the Concepts and Navigating a Path through the BNC Jungle. *Language Learning & Technology* 5 (3), 37–72.
- LKE 1999 – Vytautas Morkūnas, Aleksas Girdenis, Kazys Morkūnas ir kt. *Lietuvių kalbos enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas*. Prieiga internetu [žiūrėta 2023-08-29]: <http://www.lkz.lt/?zodis=mauti&id=19025570000>
- LTŽ 2012 – Meilutė Ramonienė, Jelena Brazauskienė, Nida Burneikaitė ir kt. *Lingvodidaktikos terminų žodynas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Leonavičienė 2010 – Aurelija Leonavičienė. Sakinių ilgis – publicistinio ir šnekamojo stiliaus sandūros tekstuose požymis. *Kalbotyra* 62 (3), 95–107.
- Marcinkevičienė 2004 – Rūta Marcinkevičienė. Kalbos ir teksto atmainas įvardijančių terminų problemos. *Terminologija* 11, 7–3.
- Metmenys 2008 – *Bendrieji Europos kalbų mokymo, mokymosi ir vertinimo metmenys*. Prieiga internetu [žiūrėta 2023-08-29]: <https://www.flf.vu.lt/kalbumokykla/bekm>
- Metmenys 2020 – *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Council of Europe*. Printed at the Council of Europe. Prieiga internetu [žiūrėta 2023-08-29]: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages>
- Neumann 2016 – Stella Neumann. *Cross-linguistic register studies: Theoretical and methodological considerations*. EBSCO Publishing: eBook Collection, John Benjamins Publishing Company.
- Mandravickaitė 2019 – Justina Mandravickaitė, Tomas Krilavičius et al. Document Classification to Functional Styles (Domains of Use): Lithuanian Case. *International Journal of Design, Analysis and Tools for Integrated Circuits and Systems* 8 (1), 38–41.
- Pagojienė 2009 – Daiva Pagojienė. *Esė stilius*. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Ramonaitė 2015a – Jogilė Teresa Ramonaitė. Kaip tirti antrosios kalbos įsisavinimą: skerspjuvio metodas. *Taikomoji kalbotyra* 7, 1–21. Prieiga internetu [žiūrėta 2023-08-29]: www.taikomoji-kalbotyra.lt
- Ramonaitė 2015b – Jogilė Teresa Ramonaitė. Kaip lietuviškai šneka užsieniečiai? Lietuvių kaip antrosios kalbos veiksmožodžio įsisavinimas. *Baltistica* 50 (2), 295–330. Prieiga internetu [žiūrėta 2023-08-29]: <https://www.baltistica.lt/index.php/baltistica/article/view/2240/2224>
- Ramonaitė 2019 – Jogilė Teresa Ramonaitė. Sakytinės lietuvių kalbos iššūkiai: įvardžių variantai iš antrosios kalbos įsisavinimo perspektyvos. *Lietuvių kalba* 13, 1–19. Prieiga internetu [žiūrėta 2023-08-29]: www.lietuviukalba.lt
- Ryklienė 2001 – Asta Ryklienė. *Elektroninis diskursas: kalbos ypatybės ir stilius*. Daktaro disertacijos santrauka. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

- Smetonienė 2013 – Irena Smetonienė. Buitinio stiliaus invazija į kitus funkcinis stilius (p. 150–158). In *Šiuolaikinės stilistikos kryptys ir problemos*. Sud. Irena Smetonienė, Ona Petrėnienė. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.
- Trask 1999 – Robert Lawrence Trask. *Key concepts in language and linguistics*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Vladarskienė 2000 – Rasuolė Vladarskienė. Apie funkcinis stilius ir registrus. *Acta Linguistica Lithuanica* 42, 132–140.
- Župerka 2005 – Kazimieras Župerka. Bendrinė kalba ir funkciniai stiliai. *Kalbos kultūra* 78, 56–65.
- Župerka 1983 – Kazimieras Župerka, Juozas Pikčilingis. *Mokinių stiliaus ugdymas*. Kaunas: Šviesa.
- Župerka 2012 – Kazimieras Župerka. *Stilistika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

Šaltiniai

- KNŽ I – Ramutė Bingelienė. *Kad nepritrūktų žodžių*: B2 / C1 lygių lietuvių kalbos leksikos mokymosi sąsiuvinis (I). Vilniaus universitetas, 2014. Prieiga internetu [žiūrėta 2023-08-29]: http://www.esparama.lt/produktai/-/asset_publisher/ih2bjXCc4Xay/content/ramute-bingeliene-kad-nepritruktu-zodziu-
- KNŽ II – Ramutė Bingelienė. *Kad nepritrūktų žodžių*: B2 / C1 lygių lietuvių kalbos leksikos mokymosi sąsiuvinis (II). Vilniaus universitetas, 2014. Prieiga internetu [žiūrėta 2023-08-29]: http://www.esparama.lt/produktai/-/asset_publisher/ih2bjXCc4Xay/content/ramute-bingeliene-kad-nepritruktu-zodziu-
- LKT 2019 – Judita Džežulskienė. *Lietuvių kalba tau*: vadovėlis B1 / B2 su MP3 garso įrašais. Lenkija: Booksfactory.
- Takas 2014 – Laura Čubajevaitė, Jūratė Ruzaitė, Greta Lemanaitė. *Takas*: lietuvių kalba kitakalbiam (B1 lygis). Vytauto Didžiojo universitetas: Versus aureus.
- ŽŽV I – Rita Migauskienė, Eglė Vaisėtaitė. *Žodis žodį veja*: B1 / B2 lygių lietuvių kalbos leksikos mokymosi sąsiuvinis (I). Vilnius, 2014. Prieiga internetu [žiūrėta 2023-08-29]: http://www.esparama.lt/produktai/-/asset_publisher/ih2bjXCc4Xay/content/zodis-zodi-veja
- ŽŽV II – Rita Migauskienė, Eglė Vaisėtaitė. *Žodis žodį veja*: B1 / B2 lygių lietuvių kalbos leksikos mokymosi sąsiuvinis (II). Vilnius, 2014. Prieiga internetu [žiūrėta 2023-08-29]: http://www.esparama.lt/produktai/-/asset_publisher/ih2bjXCc4Xay/content/zodis-zodi-veja

Daiva Pagojienė, Vaida Drukteinytė

CURRENT ISSUES IN THE DIDACTICS OF STYLISTICS WHEN TEACHING/LEARNING LITHUANIAN AS A NON-NATIVE LANGUAGE

Summary

With Lithuania's accession to the European Union and the influx of Ukrainian refugees, the number of foreign nationals wishing to learn Lithuanian to the highest level of proficiency, and to integrate more successfully into the Lithuanian labour market, has increased. However, in order to become a fully fledged language user, and to be able to master not only the spoken language but also

the business language, the problem of the stylistic differentiation of language arises. Therefore, this article focuses on current issues of teaching the stylistics of Lithuanian as a non-native language.

The aim of the study is to analyse the provisions of the 'Common Framework of Reference for the Teaching and Assessment of Foreign Languages' (the Framework), and of the contents of the Aukštuma descriptor of teaching/learning Lithuanian as a foreign language, and to compare them with the published teaching materials for adults. Qualitative research methods were used to achieve this aim. The recommendations of the Framework and Aukštuma for teaching/learning types of style were analysed, and their application in published teaching materials for the respective language level was examined.

The study shows that in order to apply the latest recommendations of the Framework (2020), the developers of teaching materials and teachers are confronted with the use of terms in these recommendations to refer to stylistic phenomena that are different from the usual usage in Lithuanian stylistics. An analysis of the concept of *register*, common in Western linguistics, suggests that it can be seen as a kind of continuation of the theory of functional styles, a subdivision of the functional style, especially in the case of smaller varieties of the spoken language.

In accordance with the recommendations of the Framework, more emphasis should be placed on teaching/learning types of style from Level B2 onwards. Both the Framework and Aukštuma indicate that learners should be able to recognise and produce a wide range of texts in a variety of functional style genres, and to respond to changes in register. However, as is shown by the study, the teaching materials are designed mainly to teach vocabulary, and the selection of texts does not pay much attention to genre diversity, with a predominance of journalistic genres (with very few texts from other functional styles included).

The Framework states that learners should already be able to recognise and learn to use stylistically marked words and expressions from Level B2 onwards, while Level C1 users should already be able to understand the vernacular. A study of the teaching materials in use shows that only one Level B2/C1 teaching aid for teaching/learning vocabulary, Ramutė Bingelienė's *Kad nepritrūktų žodžių* (To Avoid Running out of Words) (which juxtaposes common language words with different stylistic and emotional connotations), provides a more detailed introduction to the specificity of the use of stylistically marked words. When preparing publications of this kind, the wording of the assignments should be specified by drawing the learner's attention more closely to stylistic and emotional shades, and the limits of synonymy. Moreover, both Aukštuma and the teaching materials avoid using popular vernacular varieties of Lithuanian, even though this is recommended by the Framework.